

Kurmaca metinlerde tarihi bir şahsiyet olarak Timur**Muhittin DOĞAN¹****APA:** Doğan, M. (2020). Kurmaca metinlerde tarihi bir şahsiyet olarak Timur. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (18), 100-114. DOI: 10.29000/rumelide.705534.**Öz**

Batı dünyasında meydana çıkan, zaman içerisinde değişimlere uğrayarak yoluna devam eden, dünyeviliğin ve sıradanlığın pençesinden kısa süreli de olsa insanda bir kurtuluş duygusu uyandırdığı için zevkle okunan roman türü, Osmanlı edebiyatında gecikmeli olarak benzer süreçleri yaşar. Tercüme ve taklitlerle Osmanlı toplumuna giren roman örnekleri -çeşitli sancılı dönemlerden geçerken- zamanla sayılarını ve önemini artırarak Batıyı tanıma/algılama yolunda dikkat çekici görevler üstlenir. Tanzimat'la toplumda gözüken sosyal, siyasal, kültürel değişimler, kendilerine romanın sayfalarında geniş alanlar bulur. Türk toplumunun içerisinde geçtiği tarihsel süreçlere paralel olarak konuları değişir ve çağının tanığı olma işlevini hiç ihmal etmez. Bazen “*Klasik, realist, natüralist, romantik, psikolojik, toplumsal gerçekçi, fantastik, postmodernist, tarihi...*” gibi geniş sıfatlar yelpazesini isminin önüne alarak ve farklı yapılarla bürünerek yolculuğuna devam eder roman. Bu çalışmada; roman sanatının bir alt kolu olarak kabul edilen tarihi roman hakkında ön bilgi verildikten sonra; Osmanlı Devletine bir fetret dönemi yaşatan, onu dağılmanın eşiğine getiren, İstanbul'un fethinin elli yıl gecikmesine sebep olduğuna inanılan tarihsel bir karakterin (Timur) romanlarda nasıl ele alınıp, işlendiği üzerinde durulacaktır. Bunu yaparken Timur'un farklı yönlerine odaklanan üç yazarın (K. Tahir-E. Toy-Y. Karakoyunlu) eserleri incelenecek, onların kendi bakış açılarına ve romanlarını oluşturmadaki amaçlarına göre aynı tarihi karakteri sanatlarının gücüyle yeniden yaratmalarındaki farklılıklara karşılaştırmalı bir yaklaşımla dikkat çekilecektir.

Anahtar kelimeler: Tarihi roman, Timur, Beyazıt, romanda gerçeklik.**Timur as a historical personality in fictional texts****Abstract**

After emerging in the western world, changing over the time, the novel genre is read with pleasure because it evokes a sense of salvation from rutin of daily life even if it lasts for a short period of time. After experiencing a various painful periods the novel enters to the Ottoman society through translation and imitations(adaptations) and undertakes remarkable tasks in recognizing/perceiving the West. The social, political and cultural changes that appear in the Tanzimat era widely reflects on the pages of the novels. In the historical process even if its subjects changes the novel never neglects its function as a witness of its era. Sometimes the novel takes a wide range of adjectives such as classic, realist, naturalist, romantic, psychological, socialist, fantastic, postmodernist, historical etc. and continues to its journey by taking different structures. In this study, after giving a brief information about historical novel, we are going to evaluate how a historical character (Timur) is handled and processed in novels. In doing so, the Works of three writers (K. Tahir, E. Toy, Y.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Afyonkarahisar, Türkiye), dogan.muhittin@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3525-5981 [Makale kayıt tarihi: 23.09.2019-kabul tarihi: 20.03.2020; DOI: 10.29000/rumelide.705534]

Karakoyunlu) who focus on the different aspects of Timur will be examined with a comparative approach on their re-creation of the same historical character.

Keywords: Historical novel, Timur, Beyazıt, reality in the novel.

I. Giriş

Başka duyguları, insanları, yaşamı, kültürleri tanımak, başkalarının durduğu yerden hayata/dünyaya bakıp onu anlamaya çalışmak; aynı zamanda kendimizi de keşfetmeye başlamak² ve içimizdeki en mahrem duygulara dokunabilmek için (Yağcıoğlu, 2017: 20) elimize alıp okumaya giriştiğimiz roman türü, orta sınıfın en önemli keşiflerinden kabul edilir. Okuyucusu ve yazarları da ilk dönemlerde bu sınıftan insanlar olduğu için diğer edebi türlere göre biraz da küçümsenerek bakılmıştır ona (Antakyalıoğlu, 2016: 28).

Tarihsel süreç içerisinde okuyucuda görülen değişimlere paralel olarak yapı ve içerik yönünden yenilikler göstermeye başlar. 18. yüzyıldaki roman okuyucusu henüz maddi gelişmelerin baskısıyla insani değerlerini yitirmemiş, yeni ortaya çıkmaya başlayan orta sınıf ve soylular iken; 19. yüzyılda roman yazarının pek fazla huyunu suyunu bilmediği geniş yelpazede bir okuyucu kitlesi çıkar karşısına ve bu kitle yazarın kendisini onların uzağında hissetmediği bir kalabalıktır. Artık romancının sadece romanlarıyla okuyucusuna hoşça vakitler geçirtmenin dışında toplumsal sorumluluklar gibi yeni görevleri de olacaktır (Sazyek 2015: 320); çünkü madde egemenliğinin hüküm sürmeye başladığı hızla değişen/gelişen dünya, insanlığın yaşadığı topluma yeni bir gözle bakmayı, onu sorgulayıcı bir bakışla izleyerek yeniden anlamlandırmayı istemektedir. Eski anlatı geleneklerinin aksine roman, alegorik, evrensel tipler yerine, çoğu zaman da hiçbir topluluğun temsilcisi olmayan (Lucas 2017: 13) somut bireylerin somut hayatlarına çevirir ilgisini; zaman dışı hayali/ideal kahramanlardan uzak, ete kemiğe bürünmüş, zamanını yaşayan toplumsal karakterler, metinde yerlerini alarak okuyucularının karşısına çıkar (Türkeş 2017:89). Roman yüzyılı olarak da kabul edilen dönemde, günümüz medya iletişim araçlarının gördüğü bütün işlevleri sanki roman üzerine almış gibidir. “*Siyasetten felsefeye, işçilerin sorunlarından adalet, savaşlara*” (Tosun 2019: 407) kadar yaşanan her şeyden romancılar kendilerini sorumlu tutar:

“(…) 19. Yüzyıl romancısının iletmeye çabaladığı bir büyük gerçek vardır: Para, hırs ve çıkar uğruna kaybedilen insanlık. Kapitalizme eşlik eden pozitivist mantığın körelttiği duygular, rasyonalizmin öngördüğü tekdüze insan ilişkileri, yalnızca insanın kendini kandırmasına yarayan büyük ideolojiler, bu kayba katkıda bulunmuştur. Romancının misyonu insanlığın karşı karşıya olduğuna inandığı bu trajediye okurun dikkatini çekmektir (Parla, 2018: 164)”.

Yirminci yüzyılla birlikte romancı “pozitivist düşüncenin gözden düşmesi, toplumsal ve zihinsel değişimlerin hızlanmasıyla” arayışlara girerek³ kendisine yeni bir okuyucu kitlesi bulma yolunu seçer. Hedef artık anlatılarıyla eğitime ihtiyacı olan kitle değildir; onu yerine anlatının içeriğine ulaşabilmek için emek sarf vermesi istenen, birincil hedefi okuma eyleminin kendisi olan seçkin bir okuyucu kitlesidir. Yol göstermek, bilgi vermek, bir dünya görüşü hakkında bilinç oluşturmak gibi amaçları olmayan (Ecevit, 2006: 38), yeni modern anlayışla roman okuma eylemi, sıradanlıktan uzaklaşarak zor bir işe

² “*Bilhassa roman güdü ve arzusun bulanık derinlikleri üzerine düşünmek, bilincin anlaşılabilir akım ve karanlık yollarının haritasını çıkarmaya çalışmak, kendi kendini belirleme ile toplumsallaşma arasındaki sayısız bağ ve çatışmayı aydınlatmak yoluyla yüksek bir psikolojik farkındalığa kucak açar. İncebakış ve iç değerlendirilmeye girişen karakterleri betimleyen roman bu yolla kendi okurlarına benzer kendini irdeleme edimlerine teşvik eder.*” (Felski, 2019:40) sözleri ile R. Felski, roman sayesinde okuyucunun kendisini daha iyi tanıyabileceğini vurgular.

³ M. Tekin, romanın modern toplumda meydana gelen ideolojik, felsefi ve kültürel dalgalanmaların akis bulduğu ve en canlı bir şekilde yansıdığı bir ayna olduğunu belirtir. (bk. Tekin, M. (2017), *Roman Sanatı I*, s.10-11, Ötügen, İstanbul)

dönüşür. Geçmiş zamanların aksine kahramanların dış dünyayla çatışmalarından ziyade; bireyin iç dünyası, derinlemesine ele alınarak üzerinde özenle çalışılmış dille ortaya konulan anlatılar –özellikle Joyce ve Woolf- okuyucudan yüksek bir performans bekler, onun gizli bölmelerine ulaşabilmeleri için.

Batı dünyasında meydana çıkan, değişim/dönüşümlere uğrayarak yoluna devam eden roman türü, Osmanlı edebiyatında da gecikmeli olarak benzer süreçleri yaşar. Uzun süre nazmın etkisinden kurtulamayan anlatı geleneği⁴ destanlardan, masallardan, mesneviye uzanan ve tarihsel yolculuğuna devam ederken yeni türle aralarında var olan geniş açının roman lehine azaldığı dikkatlerden kaçmaz. Necip Tosun: “Hiç şüphesiz mesneviler, manzum hikâyelerdir ve günümüz modern öyküsünün, romanının pek çok özelliğini bünyelerinde taşır. Mesnevilerde, bakış açısı tercihi, anlatıcı, olay örgüsü, kahramanlar, mekân, zaman, dram, çatışma tasvir yer bulur. Temel amaç anlatmadır ve arkalarında güçlü bir hikâyeye vardır.” (Tosun, 2019: 434) tespitleriyle mesnevinin romana yakınlığını vurgular. Yalnız yine de roman yazarının karşısında içinde bulunduğu toplumun kendine özgü “gerçekçi bir anlatı geleneğinin olmaması/anlatacağı insanı derinlemesine anlamada yardımcı olabilecek yerli kaynaklardan yoksun olması” gibi şartlardan dolayı ciddi zorlukları vardı. Bu zorlukları aşabilmeleri epeyce zamanlarını alır:

“Öyle bir durumdaydı ki Türk romancısı, roman yazabilmek için insanı yaratmalı, ama insan yaratmak için de önce insanı tanımalıydı. Ve bunun için yararlanabileceği hiçbir yerli kaynak yoktu. Dolayısı ile ilk Türk romanlarındaki kişiler inandırıcılıktan hayli uzaktır. Zaten o kişilerin çevresinde, gerçekçi, inandırıcı bir bağlam da kurulamamıştır.”(Belge 1994:17)

Tanzimat’la toplumda gözükten sosyal, siyasal, kültürel değişimler roman alanında da yaşanır. Tercüme ve taklitlerle Osmanlı toplumuna giren roman örnekleri -çeşitli sancılı dönemlerden geçerken⁵- zamanla sayılarını ve önemini arttırarak Batıyı tanıma/algılama sürecinde dikkat çekici görevler üstlenir. Türk toplumunun içerisinden geçtiği tarihsel süreçlere paralel olarak konuları değişir ve çağının tanığı olma işlevini hiç ihmal etmez. Bu yüzden zamanla romanların; “Batılılaşma sancısı, Kurtuluş Savaşı yılları, Anadolu’ya yöneliş, modernleşme, işçi sorunları, köy romanları, kent yalnızlığı, cezaevi romanları, kadının özgürlük arayışı, köyden kente göç, ideolojik çatışmalar, darbeler (Tosun, 2019: 441) gibi konulara yoğunlaştıkları gözlemlenir. Böylece Türk toplumunun hangi evrelerden geçerek günümüze kadar geldikleri hakkında da önemli sosyolojik veriler elde edilebilir.

“Klasik, realist, natüralist, romantik, psikolojik, toplumcu gerçekçi, fantastik, postmodernist, tarihi...” gibi geniş sıfatlar yelpazesini isminin önüne alarak ve farklı yapılarla bürünerek yolculuğuna devam eder roman. Bu çalışmada; roman sanatının bir alt kolu olarak kabul edilen tarihi roman hakkında kısa ön bilgi verildikten sonra; Osmanlı Devletine bir fetret dönemi yaşatan, onu dağılmanın eşiğine getiren, İstanbul’un fethinin elli yıl gecikmesine sebep olduğuna inanılan tarihsel karakterin (Timur) romanlarda nasıl ele alınıp, işlendiği üzerinde durulacaktır. Bunu yaparken Timur’un farklı yönlerine odaklanan üç yazarın (K. Tahir-E. Toy-Y. Karakoyunlu) eserleri çalışmanın ana kaynakları olacaktır. Onların kendi bakış açılarına ve romanlarını oluşturmaktaki amaçlarına göre aynı tarihi karakteri, sanatlarının gücüyle yeniden yaratmalarındaki farklılıklara dikkat çekilecektir.

⁴ Tanpınar bu bağlamda: “Eski sanata istikametini veren şiiirdir. Nesir, şiiri uzaktan ve adım adım takip eder.” der. (Tanpınar, A. H.(1977), *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh, İstanbul, s.59)

⁵ C. Meriç de buna dikkat çekerek: “Roman gelişen içtimai bir sınıfın emellerini dile getirir. Bizde ne böyle bir sınıf var ne ortak bir dünya görüşü. Beylik yalanlar bir yana, telkin veya tebliğ edeceğimiz ortak bir düşünce, ortak bir inanç veya ideal var mı? 1928’de alfabeyle başlayan bir millet 1936’da nasıl kendisini ifade edecek edebiyat şaheserleri yaratabilir? Tabii yok Türk romanı! Çünkü okuyucu yok, birikim yok, hürriyet yok.” İfadelerini ileri sürer. (Meriç, C.(2018), *Kırk Ambar I*, İletişim Yayınları, İstanbul, S.325)

II. Tarihi roman

“Tarihi roman, başlangıç ve sonucu geçmiş zaman içerisinde gerçekleşmiş olan hadiselerin, devirlerin ve bu devirde yaşamış insanların hikâyelerinin edebi ölçüler içerisinde yeniden inşa edilmesidir.” şeklinde tarihi romanın tanımını yapan Argunşah, bu alandaki karışıklığa dikkat çekerek, anlatılan zamanın yazar için uzak bir zamana tekabül ediyorsa bu tarz romanlara “**tarihi roman**”; eğer yazar içerisinde bulunduğu bir zamanı okuyucuya anlatıyor ve anlatılan zaman/tarih yazardan ziyade okuyucu için uzak bir zaman dilimi ise bu tarz romanlara da “**devir romanı**” denmesinin daha isabetli olacağı görüşünü beyan eder (Argunşah, 2010: 458).

Romanın ortaya çıkmasıyla birlikte zaman içerisinde anlayışlarda görülen değişimlere paralel olarak György Lukacs’ın geliştirdiği tarihi roman, birçok ortak noktası olan⁶ tarihi eserler gibi geçmişteki olaylar içerisinde seçki yapmak zorundadır. Çünkü tarihçi de tıpkı romancı gibi geçmişte olmuş bitmiş olaylara yönelirken onları kendi süzgecinden geçirerek bilim dünyasına çıkarır. Böylece okuyucuya uzak olan bilgiler, onlara ancak yazarın müsaade ettiği; daha doğrusu kendince bir seçkiye tabi tutup değindiği kadarıyla ulaşır, bu bilgilerin ne kadar gerçek olduğu tartışma götürür bir olgudur; ama bir gerçek vardır; o da tarihinin her zaman hakikatin peşinde olduğu iddiası. Benzer yolları izleyen romancı, yaşadığı anın birikimleriyle araştırma ve tecrübeleriyle geçmişe giderek kendince önem atfettiği olayları/karakterleri yeni bir sınıflandırma, genelleme ve yorumlama ile kurgulayarak, tarihin ihmal ettiği insani boşlukları da muhayyilesinin zenginlikleri ile doldurarak güncel sunmasıyla tarihsel anlatı ortaya çıkar. İki anlatı arasındaki belirgin farklardan birisi ise tarihinin anlattıklarının dışında, bağımsız bir duruşla sadece nakledici görevinde olduğunu iddia ederken; romancının anlattıklarından bağımsız olduğu düşünülemez. O kendi kurduğu anlatının içerisinde gizli kahraman olarak hep vardır:

Tarihsel gerçeklik önce tarihinin, yani tarihsel olayları kaydeden kişinin yorumuna, değerlendirmesine tabi tutulur. İnsanlar, tarihsel gerçeklikleri, olayları kaydeden tarihinin yorumlarına göre izlemek durumundadırlar. Yani tarihsel olaylar bir bakıma sübjektif karakterlidir. İlk elde erozyona uğrayan tarih, tarihi roman aşamasında kurgu denilen ikinci bir değişime girer. Roman yazarı, tarihinin malzemesini alır, muhayyilesinde yoğunlaşarak, bilinmeyenler üzerine bir kurgu oluşturarak, tarih malzemesini yeniden insanların dikkatlerine sunar. Yazar, tarihsel gerçekliğin üzerine, tarihsel olmayan kurguya dayalı insan faktörünü ve onun yine tarihe konu olmayacak çevresini yerleştirerek eserini meydana getirir (Çelik, 2002: 53).

Kendisinin daha baştan kurmaca bir anlatı oluşturmak için yola çıktığını da ilan ederek bilimsel hakikatlerin onu kuşatacağı kurallardan da mantıklı bir manevrayla kurtulmuş olur, yazar. Hakikatlere bağlı kalmayacağı gibi yazılanlarda bir hakikat aramak da bazen gereksiz olabilir ama kurulan dünyaların model aldığı/dayandığı yer hakiki dünyalar olduğu için de gerçekliğin gölgesi kurmaca dünyaların üzerinden hiç eksilmeyecektir (Uysal 2017:14-15). Birçok edebiyat ve tarih kuramcısı, tarihi romanların, sürekli edebiyat/tarih sahasında dolaşmasından dolayı, yazıldığı dönemler hakkında dikkate değer bilgileri, satırları arasına yerleştirdikleri konusunda fikir birliği içerisinde.

Tarihi romanın başlangıcının -Batı’da Horace Walpole’un *Castle of Otranto*’suna(1764) kadar götürülenlerin olmasına rağmen- Romantizm ve milliyetçilik akımlarının etkileriyle 19. Yüzyılın ilk yarısında Walter Scott’un “*Waverley*(1814)” adlı eserinin olduğu(Huyugüzel, 2018:480) görüşünde edebiyat tarihçileri anlaşmış gibidir. Scott sayesinde, tarihi romanın, tarihteki olağanüstü kahramanları

⁶ “Roman ve tarih arasındaki ilişkinin temelinde her iki entelektüel etkinliğin de aynı anlatım araçları –dil ve yazı-aracılığıyla “zaman” ve “mekân” üzerine inşa edilmişliği, o zamanı bir bilgi, inanç ve değerler sistemine göre yeniden kurgulama girişimi; tarihin bir “an”ını anlamlandırma isteği var. Geçmiş bilgisinin derlenip sınıflandırılması ve bir takım genellemelerle kurulmuş bir anlatıya dönüşmesi halinde tarihsel bir anlatı ortaya çıkıyor.”(A. Ömer Türkes (2017), “Romana Yazılan Tarih”, *Edebiyatın Omzundaki Melek, Edebiyatın Tarihi İlişkisi Üzerine Yazılar*, Ed. Zeynep Uysal, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 81)

anlatmaktan ziyade, sıradan insanların hayatına yönelmesi gerektiği görüşü kabul görerek her türlü insani zaafı ile tarihsel kişiler roman sayfalarında yerlerini alır. Sanayi devrimini Avrupa ülkeleri içerisinde en erken gerçekleştiren ülkenin İngiltere olması ile kentli insanların sayısında görülen hızlı yükseliş, Scott için önemli bir dayanak olur ve böylece içinde yetiştiği toplumunun tarihsel olaylara bakışını daha iyi kavrayarak işler(Gögebakan, 2004:16-18). Onun açtığı yolu benimseyerek tarihe yönelen çoğu romancı genelde eserini oluştururken toplum tarafından iyi bilinen, onların hafızasında belli bir yere oturmuş büyük tarihi karakterler yerine eserini daha çok kurmaca karakterler üzerinden kurgular (Belge, 209:36). Böylece hem kendisine daha rahat ilerleyebileceği bir alan açmış hem de halkın benimsemiş olduğu tarihi kahramanlarını yıpratmayarak gelebilecek sert tepkilerden de eserini korumuş olur. Tarihe mal olmuş büyük kahramanları, onların karşısına çıkardığı anlatının gerçek kahramanları olan, toplumun uzağında değil; içinde yaşayan sıradan kişilerin gözünden verir. Belgelerin bıraktığı boşlukları da hayal gücünün devreye girmesi ile doldurarak, eserinin merkezine insanı yerleştirerek, edebi yaratıcılığın sihri uzak kalamayacağı fikrini aklından çıkarmayarak anlatısını, istediği gibi geliştirebilir, kuru bilgi yığınının sıkıcılığından uzaklaştırması ile de (Kara, 2017;17). “olayların tarihi olmaktan çıkıp insanın tarihi(Argunşah, 2010:454)” şekline bürünür anlatı.

Türk Edebiyatında tarihi romanın ilk örneklerinin Ahmet Mithat’ın eserleri ile başladığı söylenebilir de N. Kemal’in *Cezmi* (1880) adlı romanı ilk tarihi roman olarak kabul edilir. Takip eden yıllarda türünün örneklerine rastlanılmasına rağmen Milli Mücadele döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarıyla birlikte tarihi romanların sayısının hızla arttığı gözlemlenir (Türkeş, 2017;119-129). Yeni kurulan devletin tarih tezlerine uygunluk gösteren, İslamiyet öncesi Türk tarihini konu alan romanlar okuyucuyla buluşmaya başlar ve zamanla farklı görüşteki yazarların tarihe yönelmeleriyle bu alanda renkli bir roman külliyatı ile karşı karşıya kalır.

Dayandığı kaynak geçmiş olmasına rağmen tarihi romanların, iyi işlenip geliştirilirse okuyuculara sadece geçmişten bilgiler vermekten ziyade işlevlerinin olabileceği düşüncesi kabul gören bir gerçektir. Çünkü yazarın, tarihe uzanarak onu yeni bir anlayışla yorumlarken sadece tarihi bir yaşantıyı, olayı, kahramanı güncellemekten daha fazla amaçlar içerisinde olduğu akıldan uzak tutulmamalıdır. Tarihi kurmacayı oluşturan yazarların amaçları arasında, güncel bir mesaj verme, okurları tarihi verilerin ışığı altında yeniden düşündürme gayretleri hep vardır. (Kara, 2017;18-19) S. Tural’a göre epik-lirik bir havada yazılan tarihi romanlardan faydalanılarak mevcut değerlendirilirken, örnek alınabilecek mükemmelliklerin de ortaya konulması ile toplum için değeri yüzlerce nasihatten daha kıymetli işler yapılmış olur ve böylece toplumlar tarihin ışığı ile geleceklerini daha sağlam kurabilir⁷. Yalnız tarihi romanların didaktik yönlerinin ağırlıklı olması, eleştirmenlerin dikkatinden kaçmayarak sanatın estetik yönünün ihmal edilmesinin onlar için bir noksanlık olduğu iddia edilir. T. Gögebakan’a göre ise tarihi romanların öğretici özelliklerinin uzağında kalabilmeleri imkansız olduğu için de eleştirmenlerin iddiaları zaman içerisinde eksilmeden devam edecektir:

...tarihsel roman yazarı, Scott’tan beri öğretme ve bir ideolojiye aracılık etme işlevini değişik koşullar ve oranlarda da olsa sürdürüyor. Görünen o ki, bu gelenek sürdürüldüğü sürece estetik kaygılar da ikinci planda kalmayı sürdürecektir. Süreceği kesin olan bir şey daha olacak; o da tarihsel romanlara yönelik eleştiriler. Yazarlar, romanlar, ülkeler ve tarihler değişecek belki, ama bu gerçek hiç değişmeden bir tarihsel roman mirası olarak yaşamayı sürdürecektir (Gögebakan, 2004:59).

Aynı tarihi olayları ve tarihsel kişilikleri anlatmalarına rağmen, yazarın dünya görüşüne, tarihe yönelik amacına ve benimsediği edebi anlayışa göre tarihi kişiliklerin-bu çalışmanın ilerleyen sayfalarında

⁷ Geniş bilgi için Sadık Tural’ın *Zamanın Elinden Tutmak* adlı eserinin “Tarihi Roman ve Atsız’ın Tarihi Romanları Üzerine Düşünceler” bölümüne bakılabilir. (Tural, S.(1991), *Zamanın Elinden Tutmak*, Ecdad Yayın-Pazarlama, Ankara, s. 190-206)

görülebileceği gibi- onların aynalarından birbirlerinden farklı yansıtılabildiklerine şahit olunur. Anlatıcının tarihe gidiş amaçlarının başında, çoğunlukla dünya görüşlerine tarihten destek bularak onları somutlama gayretleri olduğu kabul gören bir gerçektir (Gögebakan, 2004:29-30). Bu iddianın en açık örneklerinden birini, “tarihi karakter olan Timur’un, Yılmaz Karakoyunlu’nun romanında olumlu bir kişilik iken; Kemal Tahir’in yazmayı düşündüğü *Topal Kasırga* romanında tamamen Osmanlı’nın düşmanı, Batılı güçlerle işbirliği içinde bir hain kişiliğe bürünmesinde” net olarak görülebilir.⁸

İnsanların sanat eserleri aracılığıyla geçmişe yönelme tutkusunun amaçları postmodernist anlayışın etkisiyle bir kırılmaya uğrar. Ondan daha önce toplumsal devinimlerin-Fransız devrimi ve toplumsal dengeleri alt-üst eden büyük savaşlar- etkisi ile kendilerine bir ulusal kimlik kurma endişeleri, modern dünyanın insanı sıkı kuralcılığı, kapitalist anlayışlar ve insanlığın büyük bir bölümünün kendisini mutsuz hissetmesiyle başlayan tarihe yöneliş, en parlak dönemini Avrupa’da 19. yüzyılda yaşamıştı. Tarih onlar için belirli bir zaman diliminden ziyade kaçılıp gidilecek, içinde huzur bulunulacak, insanlığın geçirdiği süreçlerde, kaybederek bugünlere geldiği değerleri de içerisinde barındıran bir yer; adeta bir çocukluk günlerinin güzelliklerini bulacaklarını sananların kutsal sığınağıydı, sanki. Ancak 19. Yüzyıl klasik tarihi romanların yazarları ile okuyucuların romandaki gayeleri, tarafsız bir şekilde salt gerçeğin peşinde olmak iken; postmodernist roman yazarlarının gayeleri, gerçeğin peşinden gitmek yerine onu yeniden yorumlayarak farklı duyuş/düşüncelere kapı aralamak olması hasebi ile tarihi, romanlardan öğrenmek isteyen okuyucularının amaçlarından ayrılır. (Türkeş 2017:113-114). Onlar için tarihi gerçeklerden ziyade yazarın yaratıcılığı daha ön plandadır. Bu konuya açıklık getirebilmek için verilebilecek uygun örnek Umberto Eco’nun *Baudolino* adlı postmodern romanı olabilir, burada yazar, okuyucusunu tarihi olayların ışığı altında bilgilendirmek yerine; daha karmaşık, yeniden kurgulanmış bir dünyayı ona sunuyor ve böylece önemli olanın tarihsel gerçeklikten ziyade yazarın anlatıdaki gücü olduğu gerçeğini ön plana çıkarıyor (Gögebakan, 2004:21).

Tarihteki büyük olaylar ve efsane kahramanlardan ziyade, sıradan insanların günlük hayatları dikkate değer kabul edilir, postmodern anlatıcı için. Önemli olan tarihi kuran yüce kahramanlar değil; kurulan tarih içerisinde sıradan günlük hayatlarına devam eden küçük insanlardır (Sazyek, 2010:525-526). Böylece aslında insanlığın çağlar boyunca yaşantılarında çok büyük değişimler, yaşamsal dönüşümler olmadığı düşüncesi uyandırılmaya çalışılarak tarihin sıradanlaştırılması da amaçlanır.

Yaşanılan süreçlerde, tarihe duyulan ilginin artmasına paralel olarak popüler-fantastik tarihi roman/filmlere yönelimlerin de arttığı gözlemlenmekte ve romanın bir kurmaca olduğu gerçeğini unutan çoğu okur, bu dünyadan edindiği bilgileri gerçek tarih zannederek aslında tarihin gerçeğinden uzaklaştığının da farkında olamamaktadır. Oysa edebiyatın meselesinin, tarihte olanları anlatmaktan ziyade, dönemin duyuşunu, düşünüşünü, insani duyguları, sevinçleri, ıstırapları duyurmak/hissettirmek olduğu akıllardan uzak tutulmaması gereken bir olgu olmalıydı.

III. Ankara Savaşı/Timur

Yıldırım Bayezid ile Timur arasında Ankara yakınlarında, Çubuk ovasında, 28 Temmuz 1402’de meydana gelen savaşın⁹ sonuçları, Osmanlı için bir hezimet olur. Yıldırım Timur’un eline düşer, evlatları ise yarım asır sürecek bir taht kavgasının/fetret devrinin içerisine girer. Bu kargaşa içerisinde Osmanlı’nın kurmacaya çalıştığı ve epeyce yol aldığı Anadolu birliği dağılır. Bizans vermek zorunda kaldığı

⁸ Çalışmada, Kemal Tahir’in 1990 yılında Bağlam Yayıncılık tarafından; Yılmaz Karakoyunlu’nun ise 2016 yılında Doğan Kitap tarafından yayımlanan baskıları kullanılmıştır.

⁹ Savaş hakkında bilgi için Halaçoğlu’nun makalesine bakılabilir. (Halaçoğlu, Yusuf, “Ankara Savaşı”, DİA, C. 3, İstanbul, 1991, s.210-211)

vergilerinden kurtulur, topraklarının bir kısmını Osmanlı'nın elinden alır. Osmanlı sultanlarının başta gelen hedeflerinden olan İstanbul'un ele geçirilmesinin yarım yüzyıl ötelendiği görüşü de dile getirilir. Bütün bunların müsebbibi kabul edilen Timur'un Osmanlı hafızasında olumlu çağrışımlarla anılacak bir yere sahip olduğu söylenemez.

(1336-1405) yılları arasında yaşayan Timur'un bütün hayatı savaşlarla geçer, bu savaşlarda sağ kolu ve sağ bacağından yaralanmasından dolayı "aksak" veya "lenk" sıfatıyla anılır. Çevresindeki ülkelerin güçsüzlüğünden ve iç karışıklıklarından faydalanıp büyük bir güce ulaşarak geniş bir coğrafyaya hükmeder. Küçüklüğünden beri savaşların içerisinde yetişmesi, ona savaş meydanlarında etkili taktiklere sahip olmayı sağlar. Zamana ve zemine göre hızlı değişebilecek kararlar alıyor olabilmesi hasebiyle hiç savaş kaybetmeyen zeki bir kumandan olduğu vurgulanır tarihi belgelerde. Müslüman bir çevrede doğup büyümesine rağmen eski Türk ve Moğol geleneklerine de bağlı kalır. Âlimlere önem veren bir tarafı hep olur, zaman bulduğunda, onların toplantılarına katılıp tartışmalarına da iştirak etmekten mutlu olan bir yapısı vardır. Dini, siyasi emellerine ulaşmada bir vasıta olarak gördüğü iddia edilir. Seferlerinin çoğunun Türk-İslam devletleri üzerine olması, onu ağır eleştirilerin hedefi yapar. Hâkimiyetini kabul etmeyen bölgelere çok zalimce davrandığı, büyük zulümler yapmaktan çekinmediği tarihi kaynaklarda yer alır. İktidar/fetih hırsını, hayatının sonuna kadar dizginleyemez ve at üstünde 69 yaşında Çin'e sefere yönelmişken kulunçtan vefat eder (Aka 1994: 173-177).

IV. Topal Kasırga

Tarihle romanı bilinçli bir şekilde buluşturmayı başaran, ortaya koyduğu romanlarıyla tarihsel olaylar üzerine yeni tartışmaların açılmasını sağlayan ve sadece edebiyatçı kimliğiyle kalmayarak bir düşünür, bir tarihçi olma gayretleri içerisinde de gözükken Kemal Tahir(Timur,2019:188), romanlarında Türklüğün tarih içerisinde geçirdiği evreleri ele alarak –özellikle tarih içerisinde yüz yüze kalınan büyük olayları- bir sanatkar titizliği ile yeniden kurar. "*Türk tarihi üzerine yaptığı araştırmalardan çıkardığı sonuçları roman yoluyla duyurmak ister.*" (Moran 2017:173) Bu işe girişmedeki ana düşüncesi ise geçmişten ders alınarak geleceğin daha sağlam inşa edilmesinden başka bir şey değildir. Tarihi romanlar üreten çoğu yazarın yaptığı gibi Kemal Tahir de eserlerinde inandığı doğruları romanın imkânları içerisinde geliştirerek okuyucusuna iletmeye çalışır. Onun roman kahramanları ise inişli çıkışlı derin iç çatışmaları olan karakterler olmaktan uzak düz tiplerdir.

Osmanlı devletinin tam yükselişe geçtiği bir dönemde, üzerine bir karabulut gibi çöken Timur saldırısı, bütün dengeleri alt üst eder. Osmanlı'yı bir kardeş kavgasının ve Fetret döneminin içerisine atarak yıkılmakla yüz yüze bırakan böyle bir olayın, bütün çabasını Osmanlı tarihini yeniden inşa etme üzerine kuran bir yazarın uzağında kalabilmesi düşünülemezdi. *Devlet Ana*'yla başladığı Osmanlı'yı kendi dünyası içerisinde ele alıp inceleme gayretine *Topal Kasırga*'yla devam etmeyi düşünmesine rağmen bu eseri taslak olarak kalır ve tamamlanamaz. Yalnız notlarından, sanatçının o döneme ait genel bakış açılarını yakalamak mümkün olabilmektedir.

Yazar, notlarının başında *Topal Kasırga* romanının bir başlangıç ile üç bölümden oluşacağını belirtir. Çalışmanın konusu olan Timur karakteri romanın giriş bölümünde ele alınır. Anadolu'da Müslüman halkın gerçek hamisi olarak görülen ve Batı için çekinilmesi/korkulması gereken bir kişilik olarak işlenen I. Bayezid'in karşısına çıkarılan Timur karakteri ise; Batılılar tarafından Müslüman ülkelere gönderilen bir bela olarak görülür. Timur sadece Osmanlı ile savaşarak güçsüz ve Osmanlı'nın kolayca fetihler yapma imkânı olan Batı'yı kurtarmakla kalmaz; aynı zamanda Altınordu devletini yıkarak Orta Asya'nın ve Hindistan'ın da yüz yıllarca yağmalanmalarına sebep olur. Yazarın gözünde Timur, hırsız,

yağmacı, kadın ve çocuk katili bir kan içicidir. Hiçbir devlet kurma becerisi de olmadığı için oluşturduğu zulüm gücünün ömrü de sadece kendi ömrü kadar olabilir, onda geriye ise günahlarını örten bir kümbetten başka bir şey de kalmaz (Tahir, 1990:23):

“Timur’un namussuzluğu, batıya –kapitalist- burjuva batıya çok faydalı zamanlar kazandırmış, doğunun sağdan soldan sömürülmesi namussuzluğunu ancak kendisi gibi rezillerden görülecek bir insan düşmanlığıyla gerçekten çok güzel başarmıştır. Cibilliyetindeki rezillik, bu başarısının mükemmel ölçüsündedir.” (Tahir, 1990:46)

Geçtiği yerlerde bir felaket kasırgası bırakan Topal Bela, en büyük zulümlerinden birini de Sivas’ta yapar. Dört bin Ermeni’yi işkencelerden geçirdikten sonra diri diri toprağa gömerek, kimisini yabancı atların kuyruklarına bağlayıp parçalanmalarını seyrederek, küçük çocukları ise analarının gözleri önünde Moğol atlılarına ezdirerek öldürmekten zevk alır.

Kemal Tahir, büyük bir nefret duyduğu Timur’a karşı Beyazıt’ın yenilmesine de çok kızar; çünkü Osmanlı Sultanı, düşmanını iyi tanımamaktadır. Tanmadığı için de karşısında cesur bir savaşçı olduğunu düşünerek komutanlarının görüşlerinin hilafına -baskınlar vererek hasmını zayıflatmak yerine- meydan muharebesi yapmayı tercih eder. Böylece bütün hayatı çapulculuk, yağmacılık ve hırsızlıkla geçmiş, içinde insan sevgisi bulunmayan, insanlara kötülük etmek için yaratılmış, korkak bir komutana, soylu komutanlarla yaptığı savaş planlarını uygulama gafletinde bulunarak yenilmekle kalmaz bir de eline esir düşer.

Bütün görevi, Batıyı kısıp altına almaya başlayan, İstanbul’un fethine hazırlanan ve Anadolu birliğini kurma gayreti içerisinde bulunan Osmanlıyı, arkadan vurarak yıpratmak olan Topal Bela, yazara göre, Batıların parayla satın aldıkları bir ajandan başka bir şey değildir. Onlara minnet borcunu ödemek için esir aldığı komutanı(Beyazıt) zehirleyerek öldürür. Koca Osmanlı Sulatani, hırsından, kibriden dolayı gerçekleri görememiş, neticesinde devletini, halkını büyük bir trajedinin içerisine atmıştır. (Tahir, 1990:41-42)

Timur, Osmanlı’nın emri altına aldığı beylikleri yeniden canlandırarak, koca bir devleti kardeş kavgası içerisinde atarak ve arkasında da bir zulümhane bırakarak Anadolu’dan çekip gider. Eğer yazar, taslak şeklinde kalan eserini tamamlayabilmiş olsaydı şüphesiz Timur’un roman boyunca sayısız iğrençliklerine, işkencelerine ve çapulcuklarına şahit olacağı kaçınılmazdı okuyucunun.

V. Azap Ortakları

Erol Toy, Şeyh Bedreddin’in hayatı üzerinden Osmanlı’nın sancılı kuruluş yılları olan fetret dönemini ele alıp işlediği *Azap Ortakları*¹⁰ adlı eserinde, kişiliğine, sistemine, yönetimine övgü ile yaklaştığı Timur’a geniş yer ayırır. Tarihin karanlık noktalarını sanatçı muhayyilesiyle doldurarak kendi ideolojilerini dile getirmeye elverişli bir roman kişisine dönüştürür onu, Bedreddin’in ana felsefesini oluşturacağı ideal dünyaya en yakın yönetici olabilecek kişi “Yıldırım Beyazıt’tan ziyade Timur’dur”, denilebilir (Belge, 2009:90-91). Yazarın, Timur’un kurmaya çalıştığı düzenin biraz daha sağlam temellerle beslenmesi halinde ideal bir yönetim şekli olabileceği hissini uyandırma gayretleri içerisinde olduğu gözlemlenir.

Tarihi romanların özelliklerinden olan, yazarın tarihsel kahramanları doğrudan anlatmak yerine, romana yerleştirdiği yan karakterlerden birinin gözünden verme şekline başvurularak *Azap Ortakları*’nda Timur ilk olarak bir Türkmen savaşçısı Şahne Musa’nın anlatımlarıyla tanıtılır. Ne

¹⁰ Çalışmada eserin 2017 yılında Cumhuriyet Kitapları tarafından yayımlanan baskısı kullanılmıştır.

zamana uyuyup uyandığı belli olmayan komutanın zevk aldığı yerlerden birisi de talim yapan askerlerin arasında dolaşmaktır. Zaman zaman onlarla talime devam ederek kanındaki kahramanlığı ve Türkmen beylerine benzer mayasındaki yiğitliği ile göz dolduran, askeri üzerinde etkisi büyük olan bir liderdir Timur. Bunun yanında diğer akıncı beyleri gibi lüks saraylarda yaşamak yerine askerinin başında, at sırtında seyyar bir otağı ile seferden sefere koşarak büyük zaferler elde etmesi kaçınılmazdır (Toy, 2017: C.I,s.256-160).

Timur'un gücü ve ordusunun tek hâkimi olması, Musa'nın ağzından hayranlıkla dökülen cümlelerle okuyucuya verilmeye çalışılır: *“Her şey ellerinin arasında Timur'un... Her şeye karar veren kendisi. Tüm yetkiler, tüm sorumluluklar bitek beynin kıvrımları arasında yer etmiş. Savaş ve barış, ölüm ve dirim şu karşıda oturan adamın dudakları arasında gelişip yitiyor. Tüm Asya, Ön Asya ve Arap dünyası buyruğunun önünde baş eğmiş. Yine de görkemi salt ellerinde ve gözlerinde beliriyor. Her bir askerın payına düşen çapul, bizim akıncı beylerinkinden fazla. Ama kimse göstermiyor zenginliğini.* (Toy, 2017:C.I, s.261)

Erol Toy, okuyucusunun karşısına Timur'u her yönü ile olumlu bir lider olarak çıkarma düşüncesinden hiç taviz vermeyerek onun dünyasında bilginlere verilen önemi göstermeye çalışır. Bu amaçla elde ettiği zaferden sonra Bağdat'a zarar vermemesi için huzuruna gönderilen bilginler topluluğunun içerisine İbni Haldun ve Şeyh Bedreddin'i de yerleştirir. Timur, özellikle iki bilgine ayrı bir önem vererek onlarla sonu gelmeyen ilmi sohbetler yapar. Tarihi, geleceği, geçmişi konuşurken kurmakta olduğu büyük devletin kısa ömürlü olmaması düşüncesinden dolayı onların yeni fikirlerine ihtiyacının olduğunu belirtir, bu konuda günlerce uzun sohbetlerin, tartışmaların içerisine girmekten kaçınmaz:

“Bu geçicilik ve öğrendiklerimizin ışığında devletimizi tartışmak isteriz. Ve dileriz ki, dönüşünde Haldun ustamızın başkanlığında sizlere bırakalım devletimizin geleceğini. Yeryüzünün görmediği bir örgütlenme isteriz sizden. Öyle ki, bizden sonra da sürüp gitsin aynı görkemle. Bunun için neler gerekseyse söyleyiniz. Hemen uygulamaya başlansın.” (Toy, 2017: C.I, s.281)

Tek başına koca bir ordu kuran, dünyanın dört bir yanına korkular salan ve kurduğu gücün ölümüyle son bulacak olan Timur karakterini, Şeyh Bedreddin'in gözünden tanıyabileceği sayfalar da okuyucunun karşısına çıkar. Adı efsaneleşmiş koskoca bir komutan Bedreddin gibi âlimlerin yanında sıradan, mütevazı bir insana dönüşerek bilgiye/bilginlere karşı ne kadar hassas olduğunu açıkça gösterir. Bir komutanın en fazla ihtiyacı olduğu şeyin bilgi olduğunu vurgulayarak ancak bu gerçeği görebilenlerin büyük devletler kurabileceğini hatırlatır: *“...Biz bilginin ne demek olduğunu çok iyi biliriz... Kendi yaşantımızdan biliriz. İnsan beyninin doğrudan çalıştığı zaman, onu hangi yücelere götürdüğüne, bir basit savaş erinin o yücelerden yararlanmasını bildiğinde, nice bir devletin başına geçebildiğine kendimizden tanıyız. O yüzden, yaşamımız boyunca gerçek bilgiyi, gerçek bilgini aradık. Bulduğumuzda, yeryüzünün en mutlu insanı bizdik. Çünkü yine bilmekteyiz ki yeryüzünde savaşla elde edilemeyen, parayla satın alınmayan tek şey gerçek bilgidir...”* (Toy, 2017: C.I, s.267) gibi cümlelerle yazar, Timur'u Bedreddin'in karşısında konuşturarak iç dünyasını ve bilginin onun dünyasındaki yerini özellikle vurgular.

Bedreddin, günlerce devam eden sohbetler sonucunda sıradan bir liderle karşı karşıya olmadığını anlar. Tarihte çok ender görülen “İskender, Oğuz, Atilla, Cengiz” gibi harp oyunlarını bilen, savaş esnasında sadece kendi ordularını yönetmeyen, rakibini de çok iyi tanıyan ve yaptığı manevralarla/taktiklerle savaşacağı rakibini de yöneten, “neresinden vurursa öldüreceğini, neresinden vurursa yaralayacağını baştan bilen” bundan dolayı da yenilmesi imkânsız bir cihangirin karşısında olduğuna inanır.

Timur'la İbni Haldun ve Bedreddin'in ideal-uzun ömürlü bir devletin nasıl olabileceği üzerine konuşmaları günlerce devam eder. Böylece yazar, sözünü bazen Bedreddin'e bazen Haldun'a emanet ederek, gerçekten adil sosyal bir devletin özelliklerinin neler olması gerektiği üzerine geniş beyanatlar verir: Ona göre Timurleng'in kurduğu bu büyük devlet, ideal özellikleri taşımamaktadır. Çünkü askeri dehasıyla dünyanın dört bir yanını fetheden komutan, yeni bir medeniyet kurmaktan çok uzaktır; o sadece aldığı yerlerin uygarlıklarını yok etmekte veya o uygarlıklar üzerine medeniyetini kurmaktadır. İyi bir istihbarat ağı kurup dünyanın dört bir yanından haberler almasına ve savaş yapacağı düşmanını çok iyi tanımasından dolayı geçmişini hep zaferlerle süslemesine rağmen devletini kurumsallaştıramadığı için tarih içerisinde kısa bir sürede yok olup gitmesi kaçınılmazdır, bu büyük gücün. Çünkü sadece çapula, yağmaya ve bir kişinin beyin gücüne dayalı bir teşkilatın uzun ömürlü olabilmesi akıl dışıdır. (Toy, 2017: C.I, s.273-285)

Gece gündüz bitmek bilmeyen enerjisi ile askerinin arasında dolaşan Timur, büyük rüyalar peşindedir. Atilla'dan sonra tarihin gördüğü en büyük komutan olabilmesi uğruna fetihlerine devam etmelidir ve onun için zaferlerin en büyüğü Osmanoğulları'nı yendikten sonra "*orduların önünde debelenip baş eğdiremediği Bizans'ın tuğlarının önünde baş eğmesi*" olacaktır. Bu düşünceler içerisinde kendisine göre bir savaş acemisi gördüğü Beyazıt'a hücumu başlatır.

Çubuk Ovasının karşı tarafında Osmanlı sultanı, kendisinden oldukça emin bir şekilde savaş öncesi son hazırlıklarını yapmaktadır. Onun gözünde "Topal Bela" Doğu toplumlarında görülebilecek en büyük alçaklardandır. Bizans'ın fethinin gerçekleşmesini geciktiren bu soysuzun, mutlaka esir edildikten sonra Bizans surları önünde topal bacağından asılması gereklidir. Böylece kutsal davaları uğruna Avrupa içlerine doğru at koşuran dindaş ve ırkdaşlarının üstüne gelmenin, onlarla savaşa girişmenin sonuçlarının nasıl olacağını da öğrenmiş olur "topal köpek".

Savaşın başlaması ile Timur gibi tecrübeli, savaş taktiklerini çok iyi bilen bir komutanın karşısında Osmanlı sultanının yapacağı sanki çok bir şey yok gibidir. İyi bir satranç ustası olan Timur'un karşısında akılsızca hareketler ederek askerlerini yoran Yıldırım, rakibinin ustaca hazırlanmış tuzaklarına düşmekten kurtulamaz. Ve tedbirsizliğinin cezasını da en büyük düşmanın karşısına bir tutsak olarak çıkararak öder. Timur, yiğitliğinin hakkını veren esirine kötü davranmak yerine; onu bir konuk gibi ağırlayarak kazananın lehine, kaybedenin hataları üzerine uzun savaş taktikleri ve sohbetler iki komutan arasında roman boyunca devam eder.

VI. Serçe Kuşun Sonbaharı

Yazar, Şeyh Bedreddin'in hayatını kaleme aldığı romanının başına "*Bu roman Şeyh Bedreddin'in hayat hikâyesi değildir... Sadece onun macerasının bendeki ilhamlarını yansıtır...*" cümleleri ile tarihi olaylara ve kahramanlara tarihi gerçekler içerisinde yaklaşmaktan ziyade, sanatının gücü ile onları yeniden yaratacağının işaretlerini verir okuyucusuna. Roman boyunca yazar, oluşturduğu özerk bölgenin içerisinde kurmacanın bütün imkânlarını kullanarak dolaşır. Romanında yer yer bölümler ayırdığı Timur da tarihsel gerçekliğinden alınarak sanatçı duyarlılığıyla yeniden şekillendirilir. Hiçbir tarihi belgede rastlanılmayacak insana ait güncel yaşantılar, yemekler, cariyeleriyle sarayının/çadırının derinliklerinde yaşananlar, yazarın hayal gücünün devreye girmesiyle somutlaşarak okuyucuyla buluşur.

Karakoyunlu, güçlü bir komutanın geri planda nelere ihtiyacının olabileceğini ve onu zaferlere ulaştıran etkenlerin sadece cephede savaşan askerlerden ibaret olmadığını, başarıya koşmasını sağlayan esas

unsurların savaş öncesi hazırlılardan geçtiğini okuyucusuna etkili şekilde vermeye çalışır: Askerden önce savaş meydanında onun en büyük yardımcısı/silahı olan atların yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu gereksinimi gayet iyi bilen, “*serin duyguları ihtirasa çeviren ruh halinin acısını akıllara düşüren*” yaşlı komutanın, dört bir yana saldırdığı emirlerle Maveraiünnehir, Semerkant, Belh, Keş ve Otrat çiftliklerinde binlerce at emrine amade hale getirilir ve iyi seyislerin elinde, dünyanın en güzel ve en disiplinli atları, cengâverini akından akına/zaferden zafere koşturması için yetiştirilir. (Karakoyunlu, 2016:S.37-38)

Büyük bir sevgiyle bağlı olduğu, ömür boyu yanından ayırmadığı elli yıllık eşi Bibi Hatun, değer verdiği, yıllara rağmen sevgisinin, saygısının azalmadığı yaşlı kahramanın hizmetinden mutluluk duyarak özenle bakımında bulunur. Hizmetçiler yerine her türlü bakımıyla ilgilenmeye çalışırken, topal bacağının bakımına ve kremlenmesine ayrı bir özen gösterir. Uzunca yıl birlikte olmalarına rağmen aralarındaki muhabbetin hiç azalmadığı da görülür. Özellikle adından cihanın titredığı yaşlı komutan, Bibi Hatun’a karşı şefkat doludur:

“Timur çarıklarını çıkardı. Ayaklarını geniş leğene soktu. Cariyelerden biri yıkamak üzere eğildiğinde omuzuna bir el dokundu. Cariye başını çevirdiğinde küçük bir işaretle karşılaştı. Ayağa kalktı. Kenara çekildi. Yaşlı kadın tertipli bir diz çöküşle, Emir Timur’un ayaklarına uzandı. Küçük şişelerin istiflendiği kutuyu açtı. İçlerinden birini çıkardı. Kokladı. Hoşlandığı yüzünden belli oluyordu. Avucuna döktü. Önüne uzanmış sağ ayağı aldı. Parmak uçlarından başlayarak ovmaya başladı. Sonra ötekini ovdu. Sabun sepetlerinden bir tanesini aldı. Kokladı, yerine koyup başkasını aldı. Kokladı. Yüzünde mutluluk belirdi. Timur’un ayaklarını özenle yıkadı. Kuruladı. Havluyu genç cariyeye uzattı...”

Yaşlı kadın eğilip Timur’un ayağını öpmek üzere iken Timur hızla ayağa kalktı. Yaşından beklenmeyen bir çeviklik sergiledi. Yaşlı kadının elini öptü(s. 44).”

Bibi Hatun, eşinin bütün gereksinimleriyle ilgilendiği gibi haremi ile de ilgilenerek ona en güzel cariyeleri sunma işini de üzerine alır. Altınordu zaferinden dönen Timur’a eşi tarafından sunulan cariyeye, diğerlerinden çok farklıdır. Savaş için yetiştirdiği kısraklarının geniş ovada salınışlarını seyrettiği gibi; mutlulukla karşısındaki tazeliği uzun uzun seyretmekten keyif alır, günlerini böyle bir tazelikten ayrı geçirmeye dayanamaz. Adını ve güzelliğini İdil ırmağının coşkun akan sularından alan cariyeye birlikteyken bile tedbiri elden bırakmayarak yastığının altında bir hançer bulundurur; zihninde ise Mısır ve Anadolu coğrafyasının ele geçirilme hülyaları dolaşır:

“Timur denince her cengâverin zihninde iki ihtimalin belirtileri dolaşırdı. Birincisi kumral dediği Bağdat, diğeri yeşil Bursa idi...”

İkisinde de keyifli bir vuslat sabrının sohbeti vardı.”(Karakoyunlu, 2016:S. 46)

Romanın ilerleyen bölümlerinde, Timur’u savaş planları yaparken görüyoruz, topal bacağının ruhunda oluşturduğu ezikliği, eksikliği, fırtınaları, huzursuzluğu dindirebilmek uğruna bütün dünyayı fethetmeye niyetlenmiş gibidir. Vücutundaki bu eksikliği giderebilmek için sürekli bir savaşın içerisinde olmalıydı sanki. Yeni topraklar kazanmak, zaferler elde etmekle biraz dinginlik bulan fırtınalı bir iç dünyaydı onunkisi.

Savaş sanatını yaşayarak iyi öğrenen ihtiyar komutan, kurmaylarına nasıl savaşıacaklarını öğretmeyi ihmal etmez. Onun savaş felsefesi önce düşmanını iyi tanımak, bütün hareketlerini, beyninin içinden geçenleri çözdükten sonra en zayıf anını yakalamak ve o andan sonra şiddetli bir şekilde saldırarak sonunu getirmektir:

“Düşmanla öyle uyum içinde hareket edeceksin ki, ikiniz de birbirinizin temposuna hayran olacaksınız. Sanki gerdek dansı gibi... Okşar gibi saracaksın. Tam sana yaslanacağı noktaya geldiğinde, ahengi değiştirir gibi değişeceksin ve tutup yere vuracaksın...(s.111-112)”

Savaş kararları alınırken, komutanları ile uzun müzakereler yaparken herkesin saygı duyduğu Bibi Hatun hep yanındadır eşinin. Önemli kararlardan sonra komutanlarına cömertliğini esirgemeyen lider, onları en güzel şekilde mutlu kılmayı da bir görev bilir:

“Bozkır şöleninde ateş, gökyüzünün davetine uyar. Bir servi gibi boy verir. Kıvılcımların yıldız demeti gibi kubbeye yerleşip istenen bütün aydınlıkları vereceğine öylesine inanılmıştır ki, gecenin karanlıklarını güneş gibi bağrılarına basan genç kızların taze bedenleri bir gönül boşluğu yaratır. Bütün gözler bu güzel bedenli kızlar üzerindedir. Obanın misafirleri bu ahenkli kutlama gecesinin kuytuluklarında gönül çelen güzelliklerin cömertliğiyle mutludurlar.”(Karakoyunlu, 2016:S116)

Eğlenirken, eşlerinin yanında uysal bir karakter olarak çizilen Timur, olumsuz bir durum sezindiğinde/haber aldığı anda yanındaki herkesin korkudan titrediği bir fırtınaya dönebilmektedir. Eserde okuyucu, onu Memluk Sultanı Berkuk’a kızarken görür. Gönderdiđi elçisini eziyetlerle öldüren Berkuk’a olan kını, intikamını almadan ve Mısır’ın görkemli sultanını tarih sahnesine gömmeden geçmeyecektir. İntikam ateşinin hırsıyla yanan yüreği; ancak gökyüzünün yıldızlarından daha fazla meşaleler içerisinde kararı verilmiş bir savaşın sevinç naralarını atan ordusunu görünce rahatlar. Fakat savaş kazanan Timur, Berkuk’u elinden kaçırmamanın öfkesi içerisinde. O öfkeyle gözünü Yıldırım Beyazıt’ın ülkesine dikmesi kaçınılmaz olur.

Bayezid’in de kendi üzerine gelmek için hazırlıklara başladığını duyan Timur, yaz ortasında Anadolu’da olma emrini komutanlarına verir. Bu hazırlıklar sürerken yazar, okuyucusuna Timur’u konuşturarak devletle ilgili görüşleri hakkında bilgi vermeye çalışır. “İdrak ve izan” kelimelerinin birinin doğru adımlar atabilmede, isabetli karar vermede; diğerinin ise ölçüyü kaçırmadan adaleti elden bırakmadan tebayı yönetmede ne kadar önemli oldukları belirtilir. Timur’un bir özelliği daha ortaya çıkar, bu konuşmalardan o da; savaş esnasında savaşın şartları neyi gerektiriyorsa onu uygulamasıdır: Zulüm de adalet de onun savaş anlayışından uzak olmayan kavramlardır.

Roman boyunca kadınlara karşı hürmeti elden bırakmayan, saygılı bir Timur portresi çizilirken; özellikle hayatının her anında yanında olan Bibi Hatun’un ayrı bir yeri vardır. Sadece sevgi ile değil saygıyla da bağlandığı ilk göz ağrısı, onun için bir eşten ziyade akıl hocası, yol göstericisi; gerektiğinde savaş taktikleri gösteren bir komutandan farklı olmayan sağlam bir dayanaktır. Her sıkıştığında Bibi Hatun’u yanına çağırın Timur, sıkıntılı rüyalar içerisinde geçen bir gecenin sabahında, rüyalarını yorumlatmak için yine yanına en büyük sırdaşını çağırır ve onun Yıldırım’a karşı akıl verici/yönlendirici yorumlarıyla rahatlar:

“Beyaz dediğiniz kuş, aslında kızıl şahindir. Yanlış hatırladın... Kızıl şahin Rumeli’nin çocuğudur. Kanatlarını çırpışında özlem vardır. Göğsündeki tüyler kıvılcıktır. Aralarına siyahlar yerleştirilmiş ve harel bir iftihar teneffüsünün fırsatı verilmiştir. Şahin nefesini tutunca sönük bir kuş sabrı sergiler. Sonra nefesini bırakır bırakır ve başını dik tutar. Derin nefes almış kızıl şahinden çekininiz efendim... Önlemini alın; ama korkmayın..” (Karakoyunlu, 2016: S.198)

Bayezid için tam Avrupa topraklarına sefere çıkarak mülk-i İslam’ın sınırlarını genişletmek zamanı gelmişken sırtına saplanmaya azmetmiş bir ihtiyar hançerdir, Timur. Bir an önce onun karşısına çıkarak bu beladan kurtulup içindeki huzursuzluğu dindirmek istemektedir. Yalnız sultan ve komutanları, Timur’un büyük hazırlıklarla güçlü bir şekilde üzerine gelebileceğinin farkında bile değildirler. Onun ordusunun çapulculardan oluşan kolayca yenilebilecek insan yığınları olduğuna inanılır. Güzel eşi Despina’nın uyarılarını ise ciddiye bile almaz Yıldırım Han ve savaş Osmanlı tarihinde eşine pek rastlanılmayan bir hezimetle son bulur.

Osmanoğulları için bir utanç vesilesi olan Bayezid'in güzel eşi Despina'nın Timur'un eline esir düşmesi, bütün halkın dilinde dolaşırken gerçeği ise galip hükümdardan başka bilen yoktur. Yazar, Despina için olabilecek en kötü ve en güzel durumları okuyucularına direk anlatmak yerine kapalı bir üslup içerisinde sunarak, *"her ihtimalin varit olduğu yerde mümkünü aramanın abes olduğu"* sözünü de hatırlatarak, kararı okuyucunun muhayyilesine bırakmış gibidir. Böylece okuyucu yazarın gösterdiği yollardan birinden yürüyerek esir sultanın eşinin akbeti hakkında bir fikre ulaşabilecektir. Romanın ilerleyen bölümlerinde yazar, Despina'nın içinde bulunduğu durumdan, çıkan dedikodulardan rahatsız olmuş gibidir; sadece onun değil Timur'un da rahatsızlığı vurgulanır. Yorgunluktan uyumak üzere olan Timur'un hatırlarından Despina'ya çok iyi davranıldığını, onuru korunarak ağırlandığını ve ondan, dağılan Osmanlı topraklarında birliği sağlaması için Anadolu'ya dönmesi ve şehzadeler arasında çıkabilecek kardeş kavgalarına engel olması istenir.

Eser boyunca yazar, hep olumlu bir Timur portresi çizmeye çalışır. Okuyucunun gözünde, Osmanlıyı tam gelişme aşamasında büyük sıkıntılar içerisine sokan, arkasında binlerce ceset bırakan bir tarihsel karakterden ziyade; iyi huylu, şefkatli, geniş tahliller yapabilecek kadar yetenekli, esirlerine bile oldukça merhametli bir bilgeyle karşı karşıya olduğu izlenimi uyandırılmaya çalışılır, romanın sayfalarında okuyucunun kızabileceği tek bir özelliği yoktur, topal komutanın.

Etrafındaki, âlimlere, ilim adamalarına önem veren, onlarla otağında toplanıp uzun sohbetler eden komutan olarak gösterilen Timur, özellikle Tebriz'de karşılaştığı Şeyh Bedreddin'e ayrı bir değer verir; çünkü o diğer âlimler gibi Timur'un önünde iki büklüm eğilmek yerine dimdik durarak ve kuşandığı ilmin vakarını korumayı bilerek dikkati üzerine çeker. Uzun dini sohbetler yaptığı bu bilge kişiyi hep yanında bulundurmak ister; böylece askeri alanda güçlü olan devletini sağlam bilgilerle de temellendirerek daha uzun ömürlü büyük bir medeniyetin peşinde olduğu anlaşılır Timur'un. Bedreddin'in yanında kalmama kararlılığı karşısında onu zorlamak yerine: *"Dilediğin an, dilediğin yöne dön. İstediyin yere var, istediğini yap. Eğer bir gün şu ihtiyara bir himmetin olsun istersen hemen dön seni başında taşıyacak bir gönül tahtı olduğunu unutma..."*(s.266) sözleriyle uğurlar. Böylece yazarın Timur'u despot bir ordu kumandanından ziyade ilme, âlime önem veren gönül insanı olarak okuyucusun belleğine işleme gayretleri içerisinde olduğu görülür.

VII. Sonuç

Tarihsel romanda, yazarın ideolojisi, karakteri, ön yargıları, yaşanılan toplumun problemleri ve çevresinin yüz yüze kaldığı sorunlardan kaynaklı huzursuzluklar, anlatının konularını belirleyen önemli etkenlerdendir. Yazar, dikkatini yönelttiği tarihi gerçeklerin üzerine eserinin çatısını yerleştirirken öznel bir tutumla oluşturduğu ayrıntılarla boşlukları doldurarak binasını tamamlamaya çalışır. Eserlerinde tarihe yönelen hemen bütün romancıların, tarihin tozlu yaşanmışlıklarından ziyade, güncelin canlı toplumuydur, alıp veremediği. Kimi milli duyguları biraz daha öne çıkarmak için; kimi dünyanın/toplumun kurtuluşunun sosyal, adil bir düzenden geçtiğini; kimisi de her şeyin temelinde aşkın sevginin olduğunu göstermek için tarihin derinliklerinden kendilerine destek arar. Veya tarihi olayları/kahramanları kendi görüşlerine göre sanatçı duyarlılığıyla yeniden yaratarak tarih yazımı ile kurmaca anlatının melez bir karışımı olan tarihsel anlatıyı, roman kalıbı içerisinde okuyucularına sunar. Ondandır ki birçok tarihi karakter, Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar –bazen devletin ideolojisinden bazen de yazarın dünya görüşünden nasibini alarak- farklı kişilikleriyle okuyucunun karşısına çıkarılır.

Üç farklı yazar tarafından bambaşka görüş ve amaçlarla gidilen tarihin sayfalarından aynı karakterin farklı yönlerine şahit olur okuyucu, incelenen eserlerde; çünkü “bütün varlıkların bir şekilde yazarın niyeti doğrultusunda işlevsel görevler üstlenecekleri(Tökel, 2010:231)” kaçınılmazdır romanlarda. Kemal Tahir’le bir hainle yüz yüze kalınır. Bu hain öyle bir kişiliksizdir ki; ne çocuk ne kadın dinler, acımadan zulmeder ve fethettiği yerlerde korku ve ölümden başka duygular uyandırmaz. Zalim çapulcu ve Batının ajanından başka bir şey olmayan total şeytan, İstanbul’un da fethini geciktirerek en büyük kötülüğü yapar Osmanoğullarına. Geçmişteki olayları kurmaca bir dünyayla birleştiren, bunu yaparken de tarihsel bir dönemi aydınlatmaktan çok onu estetik bir yaklaşımla yeniden ele alma ereğinde olan Y. Karakoyunlu’nun kaleminden sadece savaşlar peşinde koşan, her türlü insani duygulardan uzak komutandan ziyade; bir gönül insanı olarak portresi çizilir Timur’un. Savaş meydanlarının sert görünüşlü komutanı eşine ve cariyelerine karşı oldukça müşfik. Onlara gerekli saygıyı ve sevgiyi göstermekten her zaman mutlu olur. Hatta eşini geri planda tutmak yerine sürekli yanı başında bulundurarak aldığı bütün önemli kararlarda onun da görüşlerine yer veren bir karakterdir Timur. Diğer taraftan E. Toy, onun askeri dehasını öne çıkarmaya çalışır. Ona göre Timur, çok iyi bir savaş taktikçisidir. Sadece kendi ordusunu yönetmekle kalmaz; savaş esnasında rakiplerini de istediği gibi yönlendirerek kendi hazırladığı taktikler içerisinde onları tutmayı başararak bütün savaşlarından muzaffer çıkmayı bilir. Aynı zamanda sadece kendi ömrü ile eşit uzunlukta bir devlet kurma endişesinin rahatsızlığı için kemirdiği için uzun ömürlü adil devlet düzeni kurma hayallerinden de uzak değildir. Böyle bir devletin kurulmasının en sağlam yolunun da bilginlerden iyi faydalanmaktan geçtiğine olan inancından dolayı döneminde, bilginlere gerekli önemi göstererek onlarla geceler boyu sürecek sohbetlerin hep içerisinde olur.

Kaynakça

- Aka, İ. (1994). “Timur”, DİA, C. 41, s. 173-177.
- Andı, M. F. (2013). Roman ve Hayat. Ankara: Hat.
- Antakyalıoğlu, Z. (2016). Roman Kuramına Giriş. İstanbul: Arıntı.
- Argunşah, H. (2010). “Tarihi Romanın Yükselişi(s454-464)”, HECE, Türk Romanı Özel Sayısı, Sayı: 65/66/67. Ankara: Hece.
- Belge, M. (2009). Genesis “Büyük Ulusal Anlatı” ve Türklerin Kökeni. İstanbul: İletişim.
- Belge, M. (1994). Edebiyat Üstüne Yazılar. İstanbul : Yapı Kredi.
- Çelik, Y. (2002). “Tarih ve Tarihi Roman Arasındaki ilişki, Tarihi Romanda Kişiler (s. 49-68)”, Bilig, Yaz 2002, S. 22.
- Çıkla, S. (2010). “Romanda Kurmaca ve Gerçeklik”, HECE, Türk Romanı Özel Sayısı, Sayı: 65/66/67. Ankara : Hece.
- Ecevit, Y. (2006). Türk Romanında Postmodernist Açılımlar. İstanbul : İletişim.
- Felski, R. (2010). Edebiyat Ne İşe Yarar? İstanbul : Metis.
- Göğebakan, T. (2004). Tarihsel Roman Üzerine. Ankara : Akçağ.
- Huyugüzel, Ö. F. (2018). Eleştiri Terimleri Sözlüğü. İstanbul : Dergah.
- Kara, H. (2017). Osmanlı’yı Tahayyül Etmek, Tarihsel Romanda Fatih Temsilleri. İstanbul : Boğaziçi Üniversitesi.
- Karakoyunlu, Y. (2016). Serçe Kuşun Sonbaharı. İstanbul: Doğan Kitap.
- Lukacs, G. (2016). Tarihsel Roman (çev. İsmail Doğan). Ankara: Epos.
- Moran, B. (1990). Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2. İstanbul: İletişim.

- Parla, J. (2018). *Don Kişot'tan Bugüne Roman*. İstanbul : İletişim.
- Sazyek, H. (2015). *Roman Terimleri Sözlüğü, Roman Sanatında Yüz Terim*. Ankara: Hece.
- Sazyek, H. (2010). "Türk Romanında Postmodernist Yöntemler ve Yönelimler(s. 510-528)", HECE, *Türk Romanı Özel Sayısı, Sayı: 65/66/67*, Hece Yayınları, Ankara.
- Tahir, K. (1990). *Notlar/Roman Notları I, Topal Kasırğa, Darmadağın Olan Devlet*. İstanbul : Bağlam.
- Tekin, M. (2017). *Roman Sanatı I, Romanın Unsurları*. İstanbul : Ötüken.
- Terzioğlu, D. (2017). "Modernleşen Osmanlılar: Orhan Pamuk'un Tarihi Romanları ve Osmanlı Tarih Yazımında Yeni Eğilimler"(s.283-316),), Edebiyatın Omzundaki Melek, Edebiyatın Tarihle İlişkisi Üzerine Yazılar(Ed. Zeynep Uysal). İstanbul : İletişim.
- Timur, T. (2019). *Osmanlı-Türk Romanında Tarih Toplum ve Kimlik*. Ankara : İmge.
- Tosun, N. (2019). *Edebiyat Atlası*. İstanbul : Dedalus Kitap.
- Toy, E. (2017). *Azap Ortakları, C. I-II*. İstanbul : Cumhuriyet.
- Tökel, D. A. (2010). "Niyet Boyutunda Kurmacayı Okumak: Yazarın Niyeti Romanın Oluşumu (s.200-237)" HECE, *Türk Romanı Özel Sayısı, Sayı: 65/66/67*. Ankara : Hece.
- Tural, S. (1991). *Zamanın Elinden Tutmak*. Ankara : Ecdad.
- Türkeş, A. Ö. (2017). "Romana Yazılan Tarih(s.81-148)", Edebiyatın Omzundaki Melek, Edebiyatın Tarihle İlişkisi Üzerine Yazılar(Ed. Zeynep Uysal). İstanbul : İletişim.
- Uysal, Z. (ed.),(2017). *Edebiyatın Omzundaki Melek, Edebiyatın Tarihle İlişkisi Üzerine Yazılar*. İstanbul : İletişim.
- Yağcıoğlu, S. (2017). *Roman Kahramanı ve Öznellik: Söylem İdeoloji ve Coğrafya*. İstanbul : Komşu.